

RAFAEL • MASÓ

UN HOME DEL SEGLE XX

Rosa M. Gil i Tort

El període històric que cobreix la vida de Rafael Masó abasta l'acabament de les velles estructures polítiques, econòmiques i socials del segle XIX i la prefiguració del que serà el món contemporani del segle XX. Els esdeveniments polítics que es van viure tant a nivell nacional com internacional a partir d'aleshores, especialment durant el segon terç del segle XX –República i Guerra Civil a Espanya, II Guerra Mundial, abolició dels darrers colonialismes, etc.– sovint s'iniciaren o foren gestats durant els cinquanta anys previs, és a dir, entre 1880 i 1920.

A l'Estat espanyol, a nivell polític, l'any 1880 es vivia sota el govern de la Restauració d'Alfons XII i el poder municipal i provincial se'l repartien les representacions dels partits conservadors i lliberals dominants a Madrid. És en aquest context que per primera vegada es pot detectar un cert grau de coincidència entre el catalanisme polític i l'activisme cultural fruit del desig de renovació que, tant a nivell d'Espanya com de Catalunya, es va viure durant la fi del segle XIX i l'inici del XX. Hi estan relacionats fets com la pèrdua de les darreres colònies espanyoles el 1898, que suprimiren materialment i ideològicament el concepte d'estat-imperi mantingut, cada vegada més precàriament, durant els darrers segles; l'efervescència nacionalista que es vivia arreu d'Europa per la supressió dels models polítics d'antic règim; el renaixement cultural català viscut a redós del moviment de la Renaixença, entre d'altres. Aquest context fou aprofitat per l'incipient catalanisme

polític per redefinir el paper de Catalunya en la nova situació nacional i internacional.

Així, el 1892 tingué lloc l'organització de la Unió Catalanista, aglutinada per les Bases de Manresa. Es tracta del primer moviment catalanista *à la lettre* que, a més, connectà amb conflictes nacionalistes a nivell internacional –Grècia, Bèlgica, Polònia, Finlàndia...-. L'any 1914, l'esclat de la I Guerra Mundial va ser el resultat bèl·lic d'aquest enfrontament ideològic i polític a nivell europeu que s'havia anat gestant des del final del segle XIX. El desenllaç de la I Guerra Mundial afegí nous actors a nivell polític i social i registrà les aportacions del comunisme com a sistema polític sorgit de la revolució russa del 1917 i de les reivindicacions obreres i sindicals, que implicaren, cada vegada més, els treballadors de tots els països occidentals industrialitzats. A Girona els conflictes obrers més importants es produïren els anys 1917 i 1919, sovint en solidaritat amb les vagues ocorregudes a Barcelona.

Aquesta sintonia creixent amb Europa es manifestà a nivell cultural amb el moviment conegut com el noucentisme, nascut oficialment el 1906, i que revelava els trets ideològics i culturals que connectaven amb el que es vivia a Europa aquells anys i elaborava un programa particular de revisió del passat i d'intervenció en la vida pública que s'avenia amb l'esperit de la burgesia de modernitzar el país.

Si mirem altres àmbits de la societat, durant el període que abraça les darreres dècades del segle XIX i els primers anys del segle XX es visqué un esclat sense pre-

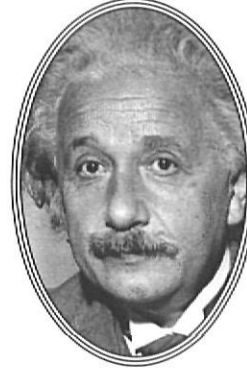
Pau Casals
(1876-1973)

Walter Gropius
(1883-1969)

Alexander Fleming
(1881-1955)

Albert Einstein
(1879-1955)

Franklin Delano Roosevelt
(1882-1945)

cedents dels avenços científics i tècnics. Serveixi com a exemple que entre 1890 i 1900 el nombre de patents tècniques que es registraren als EUA multiplica per mil les registrades entre 1790 i 1800. Feia pocs anys (1866) que Johann Mendel havia descobert els fonaments de la genètica, gràcies als seus experiments amb pèsols, i que Karl Marx havia publicat *El capital* (1867) i Charles Darwin havia exposat en diferents publicacions les seves teories sobre l'evolució de les espècies (1871). Eren els anys també de la fi de la construcció del canal de Suez (1869) que unia per mar definitivament el Mediterrani i Europa amb l'Orient; de la invenció del telèfon (1876), el fonògraf (1877), la bombeta i el tramvia elèctrics (1881), les primeres màquines que mecanitzaven la collita (1880), el transport de l'energia elèctrica des dels llocs de producció (1881), la turbina de vapor (1884), el motor de gasolina (1888), la primera roda pneumàtica (1890), els raigs X, el cinematògraf i la radiofonia (1895), els dirigibles (1896), etc. Louis Pasteur desenvolupava els experiments que bandejaren les teories de la generació espontània i que el portaren a descobrir la vacuna antiràbica (1885) i Robert Koch aïllava el bacil de la tuberculosi (1882) i el virus del còlera (1883). El 1904 els germans Wright aconseguen enlairar i fer volar el seu avió. El 1905 Albert Einstein presentà la seva revolucionària teoria sobre la relativitat. L'any següent, 1906, el noruec Roald Amundsen arribava al pol nord magnètic i cinc anys més tard, el 1911, culminà la seva expedició a l'Antàrtida, mentre que una expedició a Perú dirigida per Hiram Bingham descobria l'antiga ciu-

tat del Machu Picchu. L'any 1928 Alexander Fleming descobrí la penicil·lina, que obrí una nova era en el tractament de les malalties infeccioses.

El món coneixia també catàstrofes, com la de l'abril del 1906, en què Itàlia patí una de les erupcions més violentes del volcà Vesubi, i vuit dies més tard s'enregistrà el terratrèmol de San Francisco, que destruï la ciutat i provocà 6.000 morts. El 15 d'abril de 1912 fingué lloc la tragèdia de l'enfonsament del *Titanic*, vaixell considerat a l'època indestructible. Tots aquests esdeveniments generaren notícies i articles que sovint trobem recollits als diaris de l'època, com és el cas del *Diario de Gerona*, publicat a la impremta familiar dels Masó.

Catalunya, que l'any 1900 tenia una població aproximada de dos milions d'habitants, vivia a nivell econòmic i social l'etapa coneguda com «la febre d'or», que es pot datar entre 1879 i 1886 i que no es correspon amb la situació que es vivia a l'Estat, de crisi i estancament en el context del govern de la Restauració. A nivell polític el catalanisme, que havia anat madurant des del romanticisme dels jocs florals cap a la política real dels homes de la Lliga Regionalista, portà l'hegemonia política a aquest partit, al qual pertanyien Santiago i Rafael Masó.

Tot i amb això, l'adveniment de la Dictadura de Primo de Rivera va ser el primer fre a les ànsies de progrés en tots sentits de Rafael Masó, dels gironins i dels catalans en general, que van sofrir un període d'estancament i regressió, amb una fase inicial de repressió que gradualment s'anà diluint amb l'arribada dels anys 30.

Konrad Adenauer
(1876-1967)

Benito Mussolini
(1883-1945)

Francesc Cambó Batlle
(1876-1947)

Adolf Hitler
(1889-1945)

Ricard Giralt Casadesús
(1884-1970)

El 14 d'abril de 1931, la proclamació de la República posà fi a aquell període gris i donà pas a una etapa d'esperança que, com sabem, acabà sis anys més tard amb la cruenta Guerra Civil, que Masó, mort just un any abans, el juliol de 1935, s'estalvià de viure.

La generació de Masó

La trajectòria vital de Rafael Masó coincideix amb els esdeveniments que hem intentat recollir en aquest intent de contextualització, però al mateix temps la seva biografia té unes dates d'inici i final que el situen entre els personatges de la seva generació, i que a primer cop d'ull ens poden semblar més contemporanis i propers en el temps.

La circumstància de la seva mort als 55 anys, l'any 1935, abans de la generalització dels mitjans de comunicació, que, com la televisió, ens acosten la realitat i ens la fan propera i quotidiana, ens presenten un Rafael Masó (1880-1935) en foto fixa i blanc i negre, molt allunyat, per exemple, de la figura de Pau Casals (1876-1973), a qui molts recordem aquell 24 d'octubre de 1971 en què es dirigia emocionat a l'assemblea de Nacions Unides i manifestava: «Aquest és l'honor més gran de la meua vida». Pau Casals i la seva música han sobreviscut en el temps i ressonen vivament a l'inventari particular de les nostres memòries. En trobaríem d'altres exemples: arquitectes com Ricard Giralt i Casadesús (1884-1970), amb qui mantenia correspondència, i que va sobreviure a la guerra, la depuració i gairebé tots els anys de franquisme; Jeroni Martorell (1877-1951) amb qui Masó va

arribar a treballar en temes de restauració de monuments, o Walter Gropius (1883-1969), arquitecte, pedagog i teòric de l'art alemany. Científics com Alexander Fleming (1881-1955), el descobriment del qual de la penicil·lina va tenir fort ressò a la premsa gironina, igual que Albert Einstein (1879-1955), el savi despeninat que ha esdevingut una icona del segle XX. Polítics com Franklin Delano Roosevelt (1882-1945), Konrad Adenauer (1876-1967), Benito Mussolini (1883-1945), Francesc Cambó Batlle (1876-1947), Adolf Hitler (1889-1945), alguns dels quals voldríem oblidar però que pertanyen ineludablement a la nòmina de personatges del nostre temps. En el món de les arts, el record vivíssim d'un Pablo Ruiz Picasso (1881-1973) pintant en pantaló curt i samarreta de ratlles, tan proper, gairebé, com el Salvador Dalí que enterràrem fa tan sols disset anys; José Ortega i Gasset (1883-1955), Eugeni d'Ors (1881-1954), que va tenir temps d'anar i venir en l'Espanya convulsa de la dilatada postguerra, Joan XXIII (1881-1963), Caterina Albert (1876-1966), a qui recordem al llit de casa seva a l'Escala rebent personalitats, i que ja tenia quatre anys i agafava la ploma quan Rafael Masó va venir al món. I el seu amic més íntim, a Barcelona, Josep Carner Puig-Oriol (1884-1970), nascut quatre anys més tard que Masó i mort a Brussel·les, a l'exili, el 1970.

Per acabar, val la pena recordar els més contemporanis de tots, els seus germans, el gran i el petit en el niu de la nissaga Masó: Santiago Masó Valentí (1878-1960) el germà gran, polític i advocat, i Joan Masó Valentí (1883-1973) farmacèutic i impressor.

Pablo Ruiz Picasso
(1881-1973)

José Ortega y Gasset
(1883-1955)

Eugeni d'Ors
(1881-1954)

Joan XXIII
(1881-1963)

Caterina Albert
(1876-1966)

No es tracta només d'un exercici especulatiu, sinó que al darrere hi ha la voluntat d'aportar noves claus d'interpretació del personatge, situant-lo en el temps que va viure. Ben segur que aquesta petita reflexió ens ajudarà a resituar Masó en el seu temps com un personatge contemporani amb idees, valors i voluntats molt més properes a nosaltres del que es pugui despendre d'una lectura massa apressada i simplista.

Tanmateix, no és gratuït pensar què hauria pogut estar d'un Masó que hagués arribat a la vellesa, posem-hi setanta-cinc anys, com tants dels seus coetanis: hauria patit, en primer lloc, l'angoixa i el desencís de la Guerra

Civil Espanyola, la pujada del nazisme de Hitler i el dramàtic epíleg de l'Holocaust, la postguerra franquista, la nova ferida oberta de la II Guerra Mundial, el llançament de les bombes atòmiques sobre Hiroshima i Nagasaki, l'establiment de l'estat d'Israel... i també hauria pogut conèixer els inicis de la cursa espacial amb el llançament de la gossa Laika en l'Sputnik II, els avenços de la ciència i el progrés incert de la humanitat cap al que som ara. Ben segur que s'hauria entusiasmat amb les novetats en tots els camps que el dia a dia ens aporta, i hauria continuat actiu, treballant amb passió el bell ofici de l'arquitectura, que va donar sentit a la seva vida.

Si Rafael Masó hagués viscut més anys, hauria conegut fets històrics cabdals com l'holocaust nazi i la bomba atòmica sobre Hiroshima.

Rosa Maria Gil Tort

